

# SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 30. decembra 1938.



Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

## Bistvo slovenskega vprašanja

V svoji božični številki je priobčil »Slovenski narod« daljši sestavek »Kakšna bo bodočnost Slovenije«. Sestavek opisuje naš obupni gospodarski položaj in naše slabe izglede, da bi se razmere mogle kedaj izboljšati.

Opis stanja našega gospodarstva, naših bornih socialnih razmer, je pravilen in stvaren. Sicer pa — nič novega nam ne pripoveduje. Zgolj stvari so to, ki smo jih opisovali mi od vsega začetka, ki smo prav tako vedeli zanje od vsega začetka. Saj so bile prav te stvari tisto, ki so nam dale povod in naložile dolžnost, da smo se lotili dela v tem našem listu in drugod, da smo zmeraj in zmeraj znova kazali nanje. In da smo seveda tudi svarili pred neizogibnimi nasledki, ki ob teh razmerah pridejo in ki ob njih morajo priti, svarili zlasti pred ljudmi, ki so vso to našo nesrečo povzročili. A prav tako smo tudi zmeraj kazali na pot, ki vodi naprej, v četudi ne morebiti sijajno, vendar pa vsaj znosno prihodnost.

Tega zadnjega pa ne dela sestavkar »Slovenskega naroda«. Nekaj splošnih opazk, to se pravi bolj besed kakor nasvetov, nekaj obrabljenih blagohotnosti, cenenih vsakdanščin. Skratka, pravi in goli Blažev žegen. Da bi pogledal vzrok prav do dna, da bi jih pokazal slovenskemu človeku z vsemi neizogibnimi nasledki, tega seveda ne stori. Kako tudi! Saj bi s tem spodkopaval tla samemu sebi in svojemu jugoslovenstvu, od katerega in v katerega imenu živi.

**Kajti edini izhod iz te naše zagate je v popolni finančni samoupravi. Mimo nje ni rešitve za nas. Vse drugo je bolj ali manj jalovo zdihovalje in prazna tolažba.**

Ta edini izhod pa zahteva seveda popolno likvidacijo centralističnega nacionalnega jugoslovenarstva, ki nam je edino vse to trpljenje, zapostavljanje, izkoriščanje naklonilo. Ki nam je s svojim centralističnim sestavkom onemogočilo ne samo, da bi svojo obrt in industrijo razvijali v tisti meri in smeri, ki jo je kazal razvoj v prejšnji, gospodarsko mnogo močnejši in bolj razviti državi, ampak ki nam niti ni dalo, da bi ju obdržali na doseženi ravni. In ki je s svojo prometno, carinsko in davčno politiko hkratu tiščal našega kmeta k tlom, ga obubožal in mu jemal z vsakim letom bolj sleherno bitno mogočnost.

Sicer pa, oglejmo si sestavek v njegovih bistvenih odstavkih. Najprej na primer tele splošne besede:

Naša posebna nesreča je še, da je med nami premalo smisla za stvarnost; zato se tudi ob priliki 20 letnice Jugoslavije nismo mogli dovolj izogniti godbi prigodnih fraz in nismo spoznali, da nam življenje narekuje izredno resne naloge, kulturne, gospodarske in socialne, da nas 20 letnica Jugoslavije opominja na marsikaj, kar smo zamudili in kar moramo dohiteti, in da bomo morali kratko in malo mnogo bolj delati kakor filozofirati, če bomo hoteli živeti.

Ne vemo, na koga se nanaša tisti svojilni zaimek »naša«. Če samo na ljudi, ki stojijo politično in miselno za »Slovenskim narodom«, potem ima seveda prav. Če pa misli s tem na naš narod, potem mu moramo pa že zategadelj ugovarjati, ker ta prav za prav od vsega začetka ni bil vprašan, kako si hoče v gospodarskem in socialnem pogledu uravnati svojo usodo. Kvečjemu v nečem bi mu mogli pritrditi: da je bil namreč slovenski narod hudo malo stvaren, ko je izročal svoje zastopstvo ljudem, ki so ga z vidovdanske ustavo pahnili v prepad, iz katerega se še do danes ni mogel izkolehati.

Dalje:

Ob prevratu so sicer resni računarji napravili nekaj nepopravljivih napak v računih o bodočnosti Slovencev. V Avstriji so slovenske dežele živele na periferiji in so bile v razmerju z nemškimi avstrijskimi deželami poljedelske. Tuji oblastniki so podpirali razvoj industrije v središču države, predvsem na Zgornjem Štajerskem in Avstrijskem, močno se je pa industrija razvijala tudi na Češkem, predvsem v Sudetih. Kolikor je bilo izrazito slovenske industrije, so bila v veliki meri manjša podjetja, z obrati, ki so se razvili iz obrtnih delavnic. V resnici slovenska je bila lesna industrija, a seveda so se z bogastvom naših gozdov okoriščali tudi številni tujei.

S tedanjimi gospodarskimi razmerami Slovenci pač nismo bili zadovoljni; vendar nekaterih pomanjkljivosti gospodarskega organizma nismo tako živo občutili kakor dandanes, in nekaterih napak niti ni bilo. Naj omenimo le, da je tedaj Slovenija imela odprto pot do morja, da je bilo največje slovensko mesto izredno živahno in bogati Trst, da so si slovenski delavci lahko iskali zasluzka po vsej prostrani državi in se razen tega tudi izseljevali, da je naš kmet lahko vnovčeval svoje pridelke in da je naš vinogradnik zalagal z vinom Gradec in Dunaj.

Če so bili tisti računarji resni in kolikor so bili resni, so računali pač samo z dobički za svojo osebo, ali v najboljšem primeru za ozek krog političnih ljudi, ki so hoteli imeti za vsako ceno oblast nad slovenskim narodom. Bili so to ljudje, ki so sploh našo narodno bit zanikavali in ki jim že zaradi tega ni bilo mar naše blaginje. Danes se lahko reče še več: ta blaginja jim je bila samo v napoto pri njihovih političnih namenih, saj bi utegnili navsezadnje večati tudi našo odpornost proti stapljaškemu poskusom. Zato so se dovoljkrat očitno in zavedno postavili za stvari, ki so našo blaginjo uničevale. Zato so glasovali za davke, ki so naš narod obremenjevali v večji meri, kakor južne pokrajine, zato so bili zmeraj za sestav, ki je od teh večjih davkov čim manj dajal Sloveniji. In ker so se bali, da bi se obrt in industrija v Sloveniji preveč razvili, zato so glasovali svoje dni za zakon, ki je odpravil podjetniško svobodo in uvedel sestav koncesij, sestav, ki ga prej nismo poznali.

Potem piše »Narod«:

V novi državi je po računih nekaterih gospodarstvenikov čakala Slovenija sijajna bodočnost, predvsem zato, ker je v primeru z drugimi pokrajinami v državi najbolj industrializirana; mislili so, da bo slovenska industrija zalagala vso državo s svojimi izdelki ter da bo zaradi tega postala kmalu bogata.

Če je kdo mislil, da je njihov optimizem pretiran in jim je ugovarjal, češ, saj se bo industrija razvila tudi v drugih pokrajinah, so se pomilovalno nasmehili, češ, kako naj nas dohite povsem poljedelske pokrajine in kako naj konkurirajo začetniška podjetja starim, uglednim podjetjem. Sploh pa, kdo bi bil tako nespameten, da bi tvegali ustanavljanje konkurenčnih industrijskih podjetij v tako mali državi.

Ne rečemo, bilo je res takih ljudi vprav otroške zaupljivosti in lahkovernosti. V svoji umski preproščini so tvorili tisto čredo, ki so jo njeni vodniki lahko gnali v prepad. A mislimo, da lahko rečemo tudi tole: danes tako lahkovernih ljudi ni več med nami. Tisti, ki so še na jugoslovenski strani, vedo vsi, kaj delajo. In to je le napredek, čeprav ne velik.

Zelo res je, kar pripoveduje »Narod« o naši domači industriji:

Domača industrija, ki je imela že tradicijo, n. pr. železarstvo, je pa tedaj preživljala najhujšo krizo. Nekatera podjetja so propadla in začel se je proces, ki so ga nekateri imenovali demontiranje slovenske industrije. Propadla so najstarejša podjetja. Žal, ta proces še ni končan, čeprav smo premagali krizo in čeprav so se nekatera večja podjetja zadnja leta razveseljivo razvila in sanirala.

V novem letu 1939

naj prešine vse ljudi, ki žive na slovenski zemlji volja do slovenskih dejanj, ker besede same ne izpreminjajo življenja in biti narodov!

Uredništvo in uprava  
tednika »Slovenija«

Kaj kmalu smo sprevideli, da slovenski gospodarski organizem resno boleha. Država se je začela industrializirati. Bosna je postala za kapital privlačnejša kakor Slovenija. Toda najhujše je, da je Slovenija odrezana od sveta. Leži v Srednji Evropi, a neločljivo zvezana z Balkanskim polotokom. Ker nima več izhoda na morje, je odrezana od sveta. Njene prometne zveze so tako pomanjkljive, da je v tem ena največjih ovir zdravega gospodarskega razvoja.

Če pa bi bil šel »Narodov« sestavkar stvarjem bolj do dna, bi bil moral ugotoviti zlasti tole: Stiska ni prišla sama od sebe in prav tako ne demonstiranje slovenske industrije. Industrializacija države, zlasti Bosne in Belgrada, se je vršila po večini umetno: podpirala se je z javnim denarjem, to se pravi v prvi vrsti s slovenskim, tistim torej, ki je bil naložen in vzeti v obliki davkov slovenski industriji. Industriji torej, ki je zaradi tega morala misliti na »demontiranje«. In seveda je bila Bosna za kapital privlačnejša, ko pa je bil tam ob finančnem centralizmu povprečno za 50%—80% manj obremenjen. Če bi imeli Slovenci finančno samoupravo, bi nam niti ne bilo treba, podpirati svojo industrijo z javnim denarjem. In ta bi tega brzkone niti ne zahtevala, marveč bi bila zadovoljna, če bi ne bila obremenjena v korist druge industrije in bolj kakor te druge industrije.

Seveda je vse res, kar pripoveduje sestavek o obubožanju našega kmeta:

... pri tem vsem moramo še upoštevati, da so pasivna mnoga kmečka gospodarstva; četudi kmet pridelava toliko živeža, da se prehrani, toda, kako si naj preskrbi obleko, plačuje davke, vzdržuje gospodarske naprave, kupuje orodje, umetna gnojila, semena itd.? Slovenija je pasivna — je postala že neke vrste kričalica, kaj je njen globlji pomen, pa marsikdo noče vedeti. Teoretiki razpravljajo o pasivnosti Slovenije tako, da pišejo razprave samo o kmetijstvu ali o našem »agrarnem problemu«, ali o zgolj trgovinskih, industrijskih, obrtnih vprašanjih našega gospodarstva. Toda potrebno bi bilo resno preučiti celotne gospodarske ter socialne razmere Slovenije, njeno strukturo; gospodarsko razmerje naše banovine do drugih banovin, prometna vprašanja, kmetijstvo in vlogo industrije in obrti v splošnem gospodarstvu, vprašanje izseljevanja itd.

Pri tem je posebno zanimivo, da se je pred vojno, po statistiki iz l. 1910, preživljala na celotnem slovenskem ozemlju manjši odstotek prebivalstva v poljedelstvu in gozdarstvu, kakor zdaj na področju dravske banovine. V poljedelstvu in gozdarstvu je bilo zaposlenega 56.6% prebivalstva, v industriji in obrti 18.2% (gostinstva in hotelirstva), v trgovini in prometu 11.7% in v javnih ter vojaških službah in prostih poklicih 13.5%. Toda tako nizek odstotek v kmetijstvu zaposlenega prebivalstva je bil predvsem zaradi tega, ker je v statistiki upoštevano prebivalstvo Trsta; če ne upoštevamo prebivalstva Trsta, je bilo pred vojno v kmetijstvu zaposlenega 63.8% prebivalstva. Če bi se pa ozirali še na sam občevalni jezik, nam številke pokažejo, da je bilo v kmetijstvu zaposlenih še več Slovencev, in sicer l. 1910. 67.6%.

V dravski banovini je zaposlenih v kmetijstvu (všteto je tudi gozdarstvo in ribištvo) brez svojcev 60.93%, sicer pa živita dve tretjini prebivalstva od zemlje. Najbolj kmečki značaj imajo dolenski okraj; tako je n. pr. v črnomaljskem okraju zaposlenih v kmetijstvu 82.44%. Le okrog polovica prebivalstva se preživlja v kmetijstvu v okolici večjih mest in industrijskih krajev, n. pr. v radovljiškem okraju 43.58% in v ljubljanski okolici 53%.

## Modno blago

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

*Petelinc, Ljubljana*

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

Poglavitna pomanjkljivost teh izvajanj je, da ne jemlje našega gospodarstva kot celoto. Če bi bil to storil, bi bil videl, da je dobršen del naše industrijske stiske v stiski poljedelstva, in da je prav tako poljedelska stiska v kar največji povezanosti z industrijsko. Obe skupaj pa imata za zadnji vzrok naš centralistični upravni sestav. Vzemimo samo poglavitni prometni napravi: železnice in pošto v Sloveniji. Četrtno vsega donosa v državi donasajo prve, tretjino druga. Mislimo, da nam ni treba spet pripovedovati in naštevati, kako se porablja ta donos, dovoljkrat res smo že to storili. Toda če kdo piše o naši bodočnosti, pa prezira take tehtne stvari, temu ne moremo zapupati, da more ali hoče dati resnično sliko.

Sestavek zastavlja tudi vprašanje, če se more industrija v Sloveniji bolj razviti in kakšni so pogoji tega razvoja, trdi pa, da na izvoz za mejo — razen lesa — ni računati, in pravi:

Skrbeti nas mora torej predvsem, da si slovenska industrija ohrani tržišča v državi. To bo seveda zahtevalo velike napore, a vzdržati moramo, sicer bo Slovenija gospodarsko povsem propadla. Zapiranje tovarn v Sloveniji pomeni poostreženje kmetijske krize in splošno obubožanje. Zdej v resnici ni izgledov za večjo industrializacijo Slovenije, s tem moramo računati predvsem. Vendar smemo biti kolikor toliko optimisti glede bodočnosti, kajti Sloveniji bo izredno pomagano že s samim izboljšanjem prometnih zvez. Ko bomo imeli zvezo z morjem in ceste, ustrezajoče sodobnemu prometu, bo Slovenija lahko tudi postala letoviška pokrajina v pravem pomenu besede. Prej ali slej se pa bodo tudi lahko razvile nekatere industrijske stroke, ki bodo uporabljale domače surovine ter bodo tesno zvezane z domačo grudo.

Kakor vse, slone tudi te trditve na podstavi, da je usoda Slovenije za vse večne čase, da ji režejo kruh drugi in izven nje. Pri tem omenja sestavek spet prometne zveze, vprašanje, ki smo ga omenili mi zgoraj, pa tudi sicer že izčrpno obravnavali. Ob dobrem prometu in preudarni trgovinski politiki bi gotovo ne bilo težko, rešiti vsaj v precejšnji meri vprašanje naše industrijske produkcije, s tem pa tudi vprašanje kmetijstva. Koliko naših ljudi bi imelo dela že samo v primeru, če bi mogli s svojimi dohodki delati prometne naprave pri nas doma! In koliko industrij in obrtov bi tako delo poživilo posredno!

Sicer pa gleda sestavek na vprašanje industrij-

skega razvoja tudi sicer zgolj mehanično, s stališča kvantitete. Po teh naukih bi na primer London, bi Berlin, bi Moskva, New York itd. ne mogli imeti bogate industrije, kajti vsa ta mesta so oddaljena od najdišč surovin morda še precej bolj, kakor Slovenija. Toda kljub temu tekmuje na primer angleška tkanina, napravljena iz egiptovskega bombaža in avstralske volne z vsako drugo po vsem svetu. To pa zaradi svoje kakovosti. In samo v kakovosti izdelkov in pridelkov more biti naša rešitev. Kakovost, to je tisto bitno vprašanje ne samo naše, ampak sploh evropske produkcije.

A sestavkar gotovo dobro ve, kako je prav pri nas padla zaradi centralističnega sestava kakovost vsepovsod. Saj ne moremo ustanavljati zaradi njega šol, ne moremo izobraževati obrtnega naraščaja, kakor bi bilo treba, laboratoriji naše kemične fakultete so v vlažnih, nezdravih kletih, nezadostno opravljene, z učili komaj za silo preskrbljeni.

In tako naprej!

Ob takih razmerah seveda ni upanja na prav nobeno bodočnost. Zlo je v korenini. Zato jo je treba izrjaviti in vsaditi na njeno mesto zdravo, sočno drevo kakovosti in pravice!

Ker sestavkar noče videti poglavitnih vzrokov naše narodne stiske, zato tudi ne more dati nobenih veselih izgledov. Njegovi sklepi so do najvišje mere črnogledni:

Življenjska sila našega naroda usiha. To ni fraza, temveč stvarna ugotovitev, ki ima tem bolj tragičen prizvok, ker smo brez moči proti izumiranju naroda in degeneraciji, ki je očitnejša čedalje bolj — dokler ne bodo zadovoljivo rešena najbolj pereča socialna vprašanja v zvezi z ozdravitvijo slovenskega gospodarstva.

Med tem, ko v nekaterih državah govore že dolga

## Nova znanstvena dognanja dr. Josipa Mala o koroški vojvodski ustolitvi

Slovenski zgodovinar dr. Josip Mal je izdal poseben odtisk svoje obravnave »Schwabenspiegel in koroško ustoličenje«, ki jo je priobčil v »Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo«. Dr. Mal je obdelal za slovensko državnopravno zgodovino tako važno vprašanje na podlagi dveh ohranjenih kosov »Schwabenspiegla«, zbirke srednjeveškega nemškega prava, in sicer Giessenskega in St. Gallenskega rokopisa in virov slovanske zgodovine. Dognal je v nasprotju z dosedanjimi raziskovalci obredov pri vojvodski ustolitvi, ki so razlagali postanek teh obredov iz uporov kmetov zoper svoje gospodarje, iz vplivov hrvaških osvajalcev, iz vseh mogočih navad sosednih narodov in celo iz indijskega knežjega posvečenja ter iz ceremonij pri intronizaciji cerkvenih knezov ali pa iz vplivov germanskih plemenskih izročil, čisto novo osnovo tega slovenskega državnopravnega dejanja. Dr. Mal ugotavlja, da si je stalo pri ustoličenju koroškega vojvoda dvoje svetov nasproti: na eni strani kmet, ki umešča in ki terja, da se izpolnjuje priscarum consuetudinum lex, na drugi pa plemstvo, ki se nahaja zbrano okoli svojega fevdalnega gospoda. Pod vplivom posebnih razmer se je razvila v stari Karantaniji dvodelnost v političnem življenju. V slovenski Karantaniji se ni mogla udomačiti ne monarhistična oblast, ne po dvorni službi odvisno plemstvo. Redki ostanki staroslovenskih plemenitnikov so prevzeli navade no-

leta o veliki nevarnosti nazadovanja števila rojstev, smo pri nas živeli v zavesti, da ima naš mali narod še zdrav stržen in da se nam ne bo treba nikdar bati, da bi izumrli. Ugotovili smo sicer, da je kmetijska zemlja preobljudena in da manj pridelamo kakor potrebujemo. Toda v izumiranju vendar ne vidimo izhoda. L. 1956. je znašal prirastek prebivalstva v Sloveniji samo 8690 ljudi. Lani je štela Slovenija 1.200.848 prebivalcev. Padec števila rojstev je zadnja leta stalen. L. 1921. se je rodilo na 100 prebivalcev 30 otrok, l. 1955. je pa znašala rodnost na 100 prebivalcev samo 25,2, predlaskim pa 25,05. Padec rojstev znaša od l. 1921. do 1950. devetnajstino, od l. 1931. do 1955. pa že petino. Med leti krize se umrljivost ni zmanjševala tako kakor prejšnja leta, zato v splošnem sklepajo, da jo je treba kakor padec števila rojstev pripisovati krizi, ki je bila v Sloveniji posebno občutna.

Temu nasproti pa ponavljamo mi svoje trditve in svojo vero, kakor smo jih v kratkem očrtali zgoraj in kakor smo jih obširneje in bolj obrazloženo navajali in izpovedovali v teku let:

Stiska naša je take zvrsti, da se da premagati z lastnimi sredstvi in z lastnimi silami, če le smemo razpolagati z njimi, 17 milijard, ki nam jih je ugrabil vidovdanski centralizem, bi bilo dovolj, da bi bili dvignili celotno našo proizvodnjo raven na višino, ki bi prenesla tudi hudo tekmo, ne da bi nam bilo treba zniževati življenjsko raven našega delovnega ljudstva. Ta višja proizvodnja raven bi nam tudi omogočevala, da bi veliki večini našega prebivalstvenega prirastka lahko pomagali do kruha doma, in da bi naravnega prirastka ne bilo treba prav nič omejevati. Kajti kar bi ga pilo le preveč, bi ga lahko preskrbeli s smotrnim in načrtnim naseljevanjem v kraje, kjer bi se narodno ne zgubljal. In tako bi nam ne bil narodni presežek v breme, ampak v korist.

vih nemških vrstnikov in tudi njihovo pravno naziranje, ki je bilo zajeto iz fevdalne odvisnosti od cesarja in posvetnih in cerkvenih državnih knezov ter so se tudi narodno odtujili svojim rojakom in se, kakor priseljeni trgovci in obrtniki, tudi plemenitniki niso hoteli podrediti domačemu karantanskemu pravu. Kakor je že stari Rimljan hotel povsod živeti po svojem pravu, je tudi v srednjem veku veljalo načelo, da je vsakomur njegovo pravo že vrojeno. Podobno je bilo tudi s Slovenci, ki so živeli po starem slovenskem pravu, posebno še svobodni kmetje. Zato je jasno, da pri določevanju in ustoličenju novega deželnega kneza, ki je temeljilo na praslovanskih osnovah, niso mogli sodelovati tisti, ki so se izrekli in živeli po tujem pravu, torej ne cerkev, ne plemstvo in ne tuji trgovci in obrtniki, in ne odločevati pri tako važnem javnopravnem dejanju, kot je bila ustolitev vojvode. Zaradi tega je kmet kot edini pripadnik slovenskega prava postavljaj vojvodo za svojo slovensko deželo. Schwabenspiegel zato upravičeno trdi, da slovenski Karantanec ne pozna ne plemstva ne kakšne druge socialne, duhovske ali državne oblasti, kadar si po svojem starodavnem izročilu izbira svojega vladarja.

Schwabenspiegel popisuje natančno obred ustolite koroških vojvodov in govori tudi o več sodnikih, ki so jim prebivalci prisegli. Dr. Mal je ugotovil, da so slovenski Karantanci volili novega

Dr. Jos. Regali:

## Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije“

(Nadaljevanje.)

Predlagal sem, da ustanovimo častni odbor za »Sklad AK-NG«, v katerem bi naj bil predsednik marquis Crequit, ki ima graščino pri Mošnjah na Gorenjskem, je bil podpredsednik francoske geografske družbe in je podpiral na mirovni konferenci kot prijatelj Tardieua dr. Žolgerja, ko je bil naš delegat pri mirovni konferenci v Parizu, in pomagal rešiti za nas Maribor. Udje častnega odbora pa naj bi bili nadškof dr. Jeglič, škof dr. Karlin, škof dr. Rožman, dr. A. Korošec in Ivan Hribar in pa še eden ali dva zastopnika starega plemstva, ki je imelo naše stare umetnine. Udje častnega odbora naj bi nam s svojim vplivom pomagali dobiti večje zneske in umetnine, posebno bi pa marquis Crequit ugledil pot do velikih francoskih umetnostnih časopisov, da bi tudi francoska javnost spoznala našo oblikujočo umetnost in pripoznala slovensko narodno samobitnost in slovenstvo kot kulturni faktor z lastnim duhovnim izročilom, na katero posebno veliko dajo romanski narodi. Marquisa Crequita, o katerem sem dobil natančne podatke, sta menda leta 1950. poleti obiskala v Mošnjah dr. Windischer in dr. Cankar, in ju je res prijazno sprejel ter obljubil, da nam je na razpolago. Obiskala ga je pozneje še dr. Melita Pivec-Stele v imenu »Narodne galerije« v Parizu in je takoj napravil zvezo s pariško »L'Illustration«, ki je bila pripravljena priobčiti sestavek o

slovenski oblikujoči umetnosti z reprodukcijami. Kakor sem se prizadeval, da bi sestavili častni odbor, nisem našel pravega razumevanja za to stvar pri nekaterih odbornikih »Narodne galerije« in tudi že narejene zveze z marquisom Crequitom niso nekateri naši ljudje hoteli izrabiti, čeprav bi »Skladu AK-NG« utegnil marquis Crequit, ki je pravi francoski kavalir stare zvrsti ter lastnik latifundij v Tunisu, tudi tvorno, ne le s svojim ugledom, veliko pomagati. Celotno propagandni sestavek za »L'Illustration« ni bil napisan. Tako smo zanemarili tudi to pot kot že velikokrat prej in sem prepričan, da bodo tudi še v prihodnosti zveze z vplivnimi ljudmi iz velikega sveta, ki bi lahko takrat, to je pred 7 leti, ko so v tuzemstvu divjali jugoslovenci, da ne omenjam Slovencev v zamejstvu, nele naši umetnosti, ampak slovenstvu samemu v odločilnih trenutkih lahko veliko pomagali, mogoče več kot bi pričakovali. Sprožil sem potem spet misel, da bi poiskali zveze s Severno Ameriko, to pot pa drugače kot leta 1927. Sestal sem se v Ljubljani s poslanikom v Washingtonu dr. L. Pitamicem, ki mi je obljubil, da bo med bogatimi ameriškimi Slovenci, pa tudi pri velikih domačih ameriških mecenih skušal dobiti kaj za nas. Predlagal sem pa tudi, da bi se obrnili na takratnega poslanika USA Princea, ki se je zanimal za nas Slovence. Princea je obiskal društveni predsednik dr. Windischer in ameriški poslanik je pokazal zanimanje za našo stvar in nas priporočil A. Woodsu in Pupinu. Sestavil sem obširno poročilo o Slovincih in slovenski umetnosti za A. Woodsa, ki smo ga potem skupaj priredili in dali prestaviti v angleščino. Vidnega uspeha pa stvar ni imela. Začeli smo priobčevati propagandne sestavke tudi v periodičnih tiskovinah. Delali smo vloge na

denarne zavode in slovenska mesta. Novi predsednik dr. Windischer je napravil veliko potov ter je tudi sam iskal povsod darovalcev in je celo od »Ljubljanskega velikega sejma« izvrtal 10.000 dinarjev. Ker je bil uspeh nabiranja pri zasebnikih, denarnih zavodih itd. zaradi hude gospodarske stiske v letih 1951. in 1952. maloten, je predsednik dr. Windischer bil mnenja, da se je treba oprijeti predvsem javnih korporacij in pri teh zagotoviti stalne letne prispevke vsaj za »Narodno galerijo«. Dr. Windischer je vzel to skrb sam nase in pritiskal pri javnih korporacijah, to je pri ljubljanski občini in banovini, kadar pa ni bilo drugače, je segel v svoj žep. Finančno propagandni odsek je prenehaj, ker ni imel v tistih razmerah več pravega smisla. Tudi pri »Narodni galeriji« sami ni bilo več tiste odločne volje in soglasja, kakor sta bila do obnove zbora leta 1928., in tudi odbor, ki je bil izvoljen 12. oktobra 1929. je bil sad kompromisa, povrh je pa že pritiskal takratni politični režim, ki je slovenstvo dušil; bilo je treba tudi galerijsko zbirko urediti, tako da je dobival odsek za ureditev galerije čimdalje več pomena.

Uspeh prvega odseka za propagando in »Sklad AK-NG« je bil ta, da je bilo nabranih od meseca aprila do 1. junija 1928. 464.559, od 1. junija 1928. do 30. decembra 1929. pa 528.297 dinarjev, skupaj torej 792.856 dinarjev. Obe poklonitvi Ivana Hribarja iz leta 1922. oziroma leta 1925. skupaj 586 tisoč 470 dinarjev in druga darila do aprila 1927 pri tem niso všteta, všteli so pa trije zneski po 100.000 dinarjev, ki so jih poklonili »ustanovitelji«: Zbornica za TOI, A. Kollmann in Anton Vodnik. Tudi drugi znesek 528.297 dinarjev, ki se je natekel po 1. juniju 1928. torej potem, ko je bil izvoljen novi odbor leta 1928., je bil pa v pretežni

kneza, vojvoda, na svoji starodavni veči. Veča je pa zbor svobodnih ljudi, ki imajo namen, da se posvetujejo o javnih zadevah. Ker je torej mogel na večah sodelovati vsak svoboden človek, veča ni bila organ enega samega sloja, ampak je bila splošno narodna oblast. Na veči so izbirali tudi novega kneza, oziroma je veča dajala svoj pristanek pri določitvi deželnega kneza. Iz opisovanja v Schwabenspieglu sledi, da so bili na veči vsi enakovrni, plemstvo na njih ni pomenilo nič (sie sehent enkeinen adel an) in pri ustolitvi sploh ni štel, ker je bil voljen knez za slovensko deželo. Nemcem, ki so v 13. stoletju doživeli omejitve svojih političnih pravic, ko je bila volitev kralja pridržana sedmim volilnim knezom, ne pa ljudstvu, se je zdelo nenavadno, da ima na Koroškem pri volitvi in ustolitvi kneza besedo vsak svoboden kmet, in je sestavljal Schwabenspieglu, ko je zbiral srednjeveško nemško pravo, to posebej poudaril. Zanimivo je tudi, da je v interpolaciji v Schwabenspieglu v začetku tudi zapisana zahteva, da novi koroški vojvoda ne sme biti drugod vojvoda, kot samo na Koroškem. To dokazuje, da Slovenci niso prišli pod nemško nadoblast kot podvržen narod, ampak kot bivši zavezniki, ki so ohranili svoje daljnosežne politične pravice. Do tega sklepa glede pravnega stališča Slovencev v srednjeveški nemški državi so prišli tudi nekateri nemški znanstveniki, ki priznavajo, da je bila Karantanija v 8. stoletju z Bavarsko združena kot posebna državna skupina.

Dr. Mal ugotavlja naprej, da je prišel prav tudi nemškemu cesarjem slovenski obred pri ustolitvi koroškega vojvoda, ker je budil tudi pri vojvodih zavest negotovosti in odvisnosti ne le od rajha, ampak tudi od volje prebivalstva. Po staroslovenskem pravu je bil deželni knez za vsa svoja dejanja odgovoren tisti ustanovi, ki ga je postavila, torej veči. Po nemškem pravu je pa za kneza veljala podsodnost kralja oziroma njegovega dvornega

sodišča. Ker je karantanski vojvoda vstopil v svoje pravice šele po slovesni ustolitvi, ga je bilo treba imeti dotlej za navadnega deželana, ki ga je mogel vsakdo tožiti pred sodiščem v deželi. Ko je pa vojvoda postal po ustolitvi pravi nemški državni knez, ga je mogel tožiti karantanski Nемец le po nemškem pravu, torej pred sodiščem nemškega kralja. Ker za Slovence ni veljalo nemško, ampak slovensko pravo, se je moral tudi karantanski deželni knez zagovarjati pred zakoni dežele in v deželi sami. Zato trdi Schwabenspiegel, da sme po ustolitvi vojvoda tožiti pred navadnim sodnikom le Slovenec, in se je smel te pravice poslužiti vsak Slovenec, bogat ali ubožen. Vojvoda pa se je mogel izogniti rabsodbi domačega sodnika z izgovorom, da jezika ne razume: ich enwaiss gueti fruedn was du manist, ich verstoun diner sprach nitt. V tem primeru je bil Slovenec prisiljen iti pred sodišče nemškega kralja, kjer se je pa karantanski Slovenec posluževal slovenskega jezika in se je na slovensko tožbo pred kraljem moral karantanski vojvoda seveda le po slovensko zagovarjati, varujoč na ta način tudi jezikovne pravice slovenskega naroda. Vojvoda se temu tudi ni upiral, ker se je z neznanjem slovenščine samo izgovarjal, da se je izognil navadnemu ljudskemu sodišču.

Iz novih dr. Malovih znanstvenih dognanj sledi, da karantanski Slovenci niso bili podjarmljeni po nemških Bavarcih in da je tudi srednjeveški rimsko-nemški rajh priznaval samobitnost Slovencev, ki so ohranili v časih, ko je nemško ljudstvo že izgubilo svojo suverenost, vsaj videz narodne suverenosti, ter da je imel slovenski jezik tudi pred najvišjim sodiščem in na dvoru nemškega kralja v srednjem veku vse pravice.

Slovenska zgodovina ni torej samo hlapčevstvo, hlapci so bili in so še med nami le koristolovci in ljudje prilikavske miselnosti.

A. B.

## Angleške stvarnosti

### Bogati Angleži

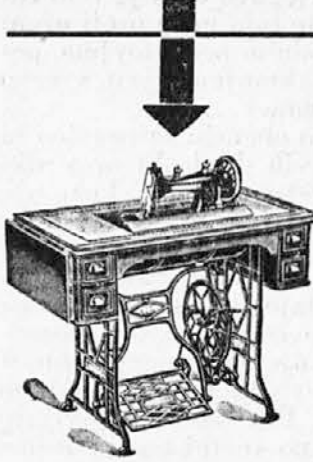
Bogastvo angleškega naroda radi pretiravamo. O revščini delovnih ljudi, brezposelnosti, nizki življenjski ravni nižjih slojev, o težkem stanju malega kmeta in njegovi zaostalosti vemo malo. Razlike med posedujočimi in neposedujočimi so večje kot malo kje drugod. Bogati angleški kapitalisti so majhen odstotek angleškega naroda, na 4% jih cenijo. Delavstvo, mali kmet, poljedelsko služabništvo tvorijo 90% prebivalstva, 6% je obrtnikov, malih posestnikov, srednjih kmetov. Angleški kapitalist in rentnik pa razpolagata kljub svoji maloštevilnosti z 55% narodnega bogastva, drugih 90% mora živeti od ostalih 45%. Industriji, rentniki in visoki politiki predstavljajo obnem s svojo gospodarsko močjo tudi politično moč Anglije. Dandanes pomeni imeti tudi: vladati. Kakšen vpliv mora imeti lord, ki je sam lastnik 270 hektarov parcel v zahodnem delu Londona, si lahko mislimo. Od 8 milijonov londonskih prebivalcev je le 40.000 posestnikov večjih in manjših zemljišč. Toda drage parcele v središču mesta so lasti le kakih 20 bogatinov.

### Bogastvo in parlament

Denar hoče pokazati moč tudi v politiki. To se danes izpopolnjuje vzajemno. »Sunday Express«

večini uspeh dela, vlog ter posredovanja odseka za propagando, ki je bil ustanovljen leta 1927, in je po obnem zboru leta 1928. prenehal, ker je zapaden v znesku 528.297 dinarjev prispevek ljubljanske mestne občine 149.245 dinarjev in prispevki mariborske oblasti 50.000, pa tudi v ostanku 129.052 dinarjev so prispevki akcij, ki so bile zasnovane že prej. Leta 1930. so pa znesli vsi posamezni darovi le okoli 18.000 dinarjev. Na novo dobljena prispevka od ljubljanskega oblastnega odbora v letih 1930. in 1931. sta znesla 108.605 dinarjev, leta 1932. pa prispevka ljubljanske mestne občine in banovine 251.490 dinarjev, leta 1933. pa 121.800, dinarjev, leta 1934. le 75.500 dinarjev, leta 1935. 115.500 dinarjev, v letih 1936. in 1937. skupaj 229.612,50 dinarjev. Sedaj pa daje na leto banovina 40.000 dinarjev, ljubljanska mestna občina pa tudi 40.000 dinarjev »Narodni galeriji«. Ti stalni podpori obeh javnih korporacij sta uspeh prizadevanja predsednika dr. Fr. Windischerja.

Zakaj sem opisal tako natančno vse delo za propagando »Narodne galerije« in za »Sklad AK-NG«? Čeprav se zdi komu to pripovedovanje preobširno, pa vendar po mojem mnenju ni brez pomena, in sicer 1. zato, ker je z omenjenimi dejstvi doprinešen dokaz, da je mogoče tudi pri nas zbrati za čisto idealne namene z resnim trudom vedno tudi nekaj denarja, ko je bilo nabranih v poldrugem letu vendarle skoraj 800.000 dinarjev, in je bil ta znesek uspeh le enoletne propagande; 2. pa, da manjka tudi »Narodni galeriji« sami še danes dosti sredstev, da bi bila taka, kakršna bi morala biti, ter da bi, če bi bilo že začeto propagandno delo ob pravem času pravilno nadaljevano, bil uspeh še raste, da pa pri nas dobre stvari dostokrat uničijo nepoklicani ljudje.



Najboljše šivalne stroje

# ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

# PETELINC

## LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezanju brezplačen

največji faktor javnega mnenja. Šefi-uredniki največjih angleških listov niso nič manj važne, pa tudi ne manj odločujoče osebnosti, kot člani angleške vlade.

### Pasivni okraji

Anglija ima tudi svoje pasivne pokrajine. To so rudarski okraji južnega Wellsa, Cumberland, Durham, Northumberland, zahodna Škotska. Štiri milijone angleškega delavstva živi v teh krajih. Njih revščina je bila skrita in neznana, dokler se niso v zimi 1855. in 1934. leta pričeli znani »pohodi lačnih« na London. Po vsej Angliji so takrat prirejali velike demonstracije. Vlada je poslala v te kraje dva komisarja, da pregledata položaj. Začela pa je tudi z energičnimi ukrepi proti »pohodom lačnih«. Nasledek je bil: 1900 aretacij, 600 obsojenih na kazni skupno 1613 mesecev, 850 denarnih kazni za nad pol milijona dinarjev. Obnem je poslanska zbornica določila 2 milijona funtov za pomoč tem krajem. Senat je k temu zakonu sprejel še svoj dodatek: da se ti kraji ne imenujejo »pasivni«, temveč »specialni« (special areas).

Takrat je opozicionalec Lloyd George govoril: »Doba čudežev je minila. Ljudstva ni mogoče nahraniti s tem, da jim postavite dva komisarja in pet podkomisarjev. Dva komisarja prevzemata svojo apostolsko dolžnost z nekaj malega gotovine v žepu, da bi rešila vprašanje, za katerega rešitev bi bilo treba vsako leto žrtvovati 110 milijonov funtov.« Te besede so se izpolnile. Vprašanje je ostalo tam, kjer je bilo. Vlade še rešujejo svoje »specialne okraje«. Brezposelnost in revščina pa ostajata nezmanjšani. Ljudstvo, predvsem otroci, so slabo hranjeni. Naborne komisije objavljajo neprijetne statistike. Ta pravi, da je l. 1936. od 57.712 nabornikov, ki so se priglasili za vojaško službo, moralo biti odklonjenih 35.737, največ zaradi splošne slabosti in podhranjenosti.

Tako sliko dajejo o angleških stvarnostih nekatere suhe številke.

## Opazovalec

### † Karel Čapek

Kakor smo v preteklem letu z bridko skrbjo spremljali usodo Češko-Slovaške države, tako nas je zadela tudi smrt Karla Čapka, enega izmed najvidnejših vrhov sodobne češke omike. Zdi se, da je ta smrt še posebej tragična podoba današnjega boja za demokracijo; v času, ko pesnik ni mogel v ničemer spremeniti svojega razuma in značaja, mu je ob največjih razočaranjih odpovedalo srce. V dnevih vznemirjenosti in potrnosti je pisal oklice svojemu narodu in ugovore celemu svetu, želel je pogledati skozi meglo in sivino do sonca, pa je omagal na božični dan 25. decembra, ne še 49 let star. Pokopali so ga 29. decembra na višegrajskem pokopališču.

S Karlom Čapkom je umolknil velik pisatelj-razumnik. Po svoji izobrazbi in smeri je Čapek pripadal novemu češkemu realizmu, ki je gradil narodno življenje iz temeljev zapadnih omik in vzorov plemenitega človečanstva. V tem se je najbolj približal Masaryku, čigar osebnost prijatelj je bil in je zapisal tudi pogovore z njim. Njegova vera v pravico in bodočnost malih narodov je temeljila na tem vzoru. Zato išče v svojih spisih vrednosti srednjega človeka, ki s plemenitim razumom ceni pridobitve novega časa, z grozo pa se bori proti neuhovni sili, kakršno prinašata kapital, vsevlada posameznikov in množice. Čista poezija ni bila ne v njegovi duševni naravi ne v njegovem pisateljskem načrtu. Hotel je biti sodelavec v državi in družbi, stvarni soudeležnik v javnem delu. Zato je njegovo pisateljsko delo objemalo dve skrajnosti: okolje malega, vsakdanjega človeka in veliko utopijo. Z eno stranjo svojega dela je učil in blažil, z drugo je opominjal in grozil. Danes laže razumemo njegovo delo, zlasti konstruktivistične drame, v katerih glasno govori strah pred silo, pred oživljeno snovjo, poraz iznajdbe pred iznajdbo. Borilec za mir med narodi je v Beli boleznini še posebej podal tragično napoved svojega naroda in samega sebe. Njegova lah-

kotna, skoraj časopisna oblika je zajemala same velike stvari: družbo, državo, narod, znanost in duha.

Prav pred pol letom smo ga srečavali na zborovanjih Pen-klubov v Pragi. Kot hišni gospodar se je z rdeče nadahnjenimi lici gibal med predstavniki narodov, nekako odmaknjen, čeprav se je tedaj zdelo, da je že zmagala samozavest naroda. V nekaterih trenutkih je pokazal, kako dobro razume položaj nas Slovencev. Zato nas je njegova smrt v resnici pretresla. F. K.

### Cankar med Hrvati

Ivo Kozarčanin je napisal za »Hrvatski dnevnik« z dne 25. decembra za dvajsetletnico Cankarjeve smrti izredno dober članek pod naslovom: »Cankarov književni profil«, iz katerega prinašamo nekaj zanimivih odlomkov.

Knjižni profil Ivana Cankarja lahko določimo po nekaterih njegovih reprezentančnih dramskih delih (Hlapec Jernej, Pohujšanje v dolini šentflorjanski, Za narodov blagor i. dr.), po knjigi avtobiografskih črtic »Moje življenje«, po močnem, sugestivnem, satiričnem romanu »Martin Kačur« in mogoče še po kaki drugi knjigi ali povesti (Podobe iz sanj, Nina in dr.). Da pa to nikakor ni dovolj, je jasno takoj, če vzamemo v obzir, da je Cankar napisal celo biblioteko del, od katerih je doberšen del posvečen tako kratki subjektivni, intimni lirski noveli, kakor kritiki, katera navadno ni daleč od pamfleta. Ustvarjajoč dinamično, brez odmora in z občutkom dolžnosti do dela, mučen s trpkim, grenkim spoznanjem o jalovosti človeškega življenja v nočeh naporov, je Cankar nedvomno z istim toplim srcem pisal liriko kot prozo. Eno in drugo se je pretakalo v njem, roke so se krčile, da oblikujejo resnico, besede, sedaj sijajne in dragocene, so postajale s časom zgetene, tope in neuporabljive. Skozi Cankarjevo delo je govorilo življenje grobo, težko in temno: kakor pritisk, kot udarec s knuto, kot leden dih smrti,

ki polzi po čelu in vratu. Njegovo delo je bilo zasnovano na kritiki družbe, je bilo upor proti njeni okrutnosti in notranjim usodnim protislovjem, podobno starcu, ki se upira: sklonjen, zavrt v črno pelerino kot Krleževi neznanca...

Kako je v Cankarju živo občutje za pravico in etiko, vidimo v vseh njegovih delih, ki niso nikdar dobesedno moralizatorska, vendar skozi nje vedno govorijo velike etične in človeške resnice. Iz čistega spoznanja in občutka za pravico se Jernej odloči za požig in krvoprelitje. Samo ljubezen do človeka in resnice daje »Podobam iz sanj« globino in zanos intimne človeške izpovedi v ozadju strahotne vojne. Trpljenje in resnicoljubnost prepletata povestne cikluse: »Na klancu«, »Mimo življenja« in »Za križem«. Povsod se pojavljajo svetle podobe tistih žen, ki po večini nosijo breme življenja na svojih ramenih; potem pa zopet potapljanje v rožnato meglo alkoholne opojnosti, ki je blizu brezplodnemu, siromašnemu življenju; cel svet ubogih in izmučenih v življenju, za katere se nihče ne briga, je prikazan v polni dnevni svetlobi, a med njimi posebno žene: izmозgane v delu in z otroci, jetične, blede, toda dobre in blage...

Cankar je v svoje črtice, katerih je nekaj zvezkov, zbral cel kapital psihologije in človekoljubja, ki sega že do robu popolnega samozatajevanja in samopozabe (kar spominja na Kristusa in Dostojevskega). Vsaka posamezna novela je med temi stotimi kot pri Maupassantu, življenjska kronika za sebe, kot pisana plošča v mozaiku. Na znani Mickiewiczov motiv o domovini je Cankar napisal nekaj krasnih, kratkih in toplih črtic, ki ne bodo nikdar pozabljene.

Ivan Cankar ni končal tehnike na dunajskem vseučilišču, toda končal je drugi, mnogo večji in težji študij, katerega končuje komaj eden med tisoči: študij knjištva in življenja. On je mogoče naredil za slovenski narod, ki ga je odkrito in fanatično ljubil, več kot vsi slovenski tehniki, ki so končali pred ali za njim. Ni dočkal konca vojne, oziroma umrl je prav takrat, ko se je vojna končala, in to daje tragičen poudarek njegovemu življenju in delu; bil je prepričan pacifist in antimilitarist. Analiza njegovega knjižnega dela ne kaže samo njegove relativno visoke umetniške kakovosti, ampak tudi, kako globoko je bila pri njem ukoreninjena ljubezen do človeka in naroda. Današnje slovensko knjištvo se še vedno razvija v Cankarjevi senci; ne posreči se mu osvoboditi se iz začaranega kroga, v katerega ga je zaprla Cankarjeva ustvarjalna sila in umetniška osebnost. V življenju je bil sam, toda to je bila blagodejna in dragocena umetniška samota, ki je osnova vsakemu pravemu umetniškemu ustvarjanju.

## Najbolj pereče vprašanje Jugoslavije

Pod tem naslovom poroča »Trgovski list« o članku, ki ga je objavil Martinkovič v »Metalurgiji«, industrijskem glasilu, izhajajočem v Belgradu. Članek razpravlja o postavitvi gospodarskega načrta kot najbolj aktualnem vprašanju naše države, torej o vprašanju, ki sili v zadnjem času vedno bolj v ospredje in ki ga je obravnavala tudi jesenska konferenca industrijcev iz vse države na Bledu. Zdi se da stopa vprašanje gospodarskega načrta v stopnjo, ki se bliža uresničitvi. Razvoj težke industrije pri nas v zadnjem času je dal povod tudi državnemu zvezi jugoslovanske industrije železa in kovin, ki že dolgo poudarja potrebo takega načrta, da je nastopila glede izvajanja načrta s sledečimi predlogi:

1. organizirati je ustanovo z nalogo, da postavi in izvaja načrt za vse državne nabave;
2. ustanovitev posvetovalnega odbora za pospeševanje kovinske industrije, ki naj daje smernice za načrtni razvoj te za državno obrambo najvažnejše industrije;
3. ustanovitev obveznih strokovnih industrijskih zvez za vso državo namesto dosedanjih sicer obveznih, a nestrokovnih zvez;
4. izda se naj uredba o ustanavljanju državnih in samoupravnih podjetij in delavnic z določilom, da smejo ta podjetja izdelovati samo tiste predmete, ki jih zasebna podjetja ne izdelujejo.

V predlogih so izražene zahteve zasebne iniciative v naših industrijskih podjetjih, ki se čutijo prikrajšana v naraščajočem etatiziranju večjih podjetij in v tistem boju, ki se pojavlja ob vedno večji iniciativnosti in aktivnosti države glede na ustanavljanje za državno obrambo važnih industrijskih podjetij. Na drugi strani je zelo važen predlog o stalnem posvetovalnem odboru za dajanje smernic bodočemu načrtu za izpopolnjevanje starih in ustanavljanje novih industrijskih podjetij. Za razvrstitve te vrste industrije po posameznih pokrajinah države, kar je za državno obrambo bitne važnosti, se mora predvsem zanimati tudi Slovenija. Zato bi bilo posvečati bodočemu načrtnemu gospodarstvu v državi prav z našega slovenskega stališča še posebno pozornost. Gospodarski načrt bi moral prav za prav imeti namen, da ni nobena pokrajina zapostavljena, temveč da se prav vsem delom države in vsem panogam za daljšo dobo daje tista naklonjenost, ki je potrebna vsakemu gospodarskemu snovanju in podjetnosti, če hoče služiti gospodarski blaginji svojega naroda.

## Pravice manjšin

V »Koroškem Slovincu« beremo pod naslovom »Zahteva nemške manjšine na Madžarskem«:

Jasno je, da je novo narodnostno naziranje vzbudilo med pripadniki nemške narodne manjšine na Madžarskem veliko zadoščenje. Pred dobrim tednom je dunajski »Völkischer Beobachter« objavil razgovor svojega urednika z dr. Baschem, vodjem Nemcev pod Madžari. Razgovor vsebuje kulturni in politični program manjšine, in ga po navedenem listu ponatiskujemo:

1. Nemška manjšina na Madžarskem zahteva, da jo madžarska vlada prizna kot posebno narodno družino s pravico javnopravnosti.

2. Šolsko vprašanje naj se reši ne glede na želje staršev v smislu zakona iz leta 1868. Za učiteljski naraščaj naj se ustanovi posebno nemško učiteljske, manjšina naj dobi več meščanskih in srednjih šol, v otroških vrsteh se uvede nemščina kot občevalni jezik.

3. Manjšina ima neomejeno svobodo pri izdajanju listov in revij.

4. Manjšina lahko ustanavlja društva in zveze za vsa življenjska področja nemške narodne družine, posebno pa mladinske in dobrodelne organizacije.

5. Manjšini se dovoli nabiranje prostovoljnih prispevkov v vsej deželi.

6. Verouk, pridiga, cerkveno petje in molitev se vršijo izključno v materinem jeziku. Za duhovniški naraščaj se ustanovi poseben nemški seminar.

7. Nemška manjšina ob potrebi lahko ustanovi svojo politično stranko.

Podobnost med razmerami narodnih manjšin koroških Slovincov in madžarskih Nemcev do vladajočega naroda je tako velika, da že brez ozira na vse drugo opravičuje, da se zahteva madžarskih Nemcev postavi kot naravna pravica koroških Slovincov. Tem zadnjim je razen tega še šteti v dobro, da prebivajo — v nasprotju z madžarskimi Nemci — na narodno strnjenem ozemlju.

## Koledarčki in še kaj

V času, ko se delijo odjemalcem pri naših tvrdkah koledarčki kot darilo za novo leto, mi je prišel v roko tudi koledarček ugledne ljubljanske tvrdke. Posebnost tega koledarčka je v tem, da ga krasi zemljevid naše države in Evrope. Ta dva zemljevida sta v srbskohrvaškem jeziku. Dasi je ves koledar tiskan v slovenskem jeziku, sem opozorjen po obeh zemljevidih na podlagi nekaterih tiskovnih in pravopisnih napak v ostalem besedilu koledarja mogel ugotoviti, da koledarček ni slovenski izdelek. Ne da bi kakorkoli ob tem in takem primeru hotel sprožiti vprašanje slovenske koledarske autarkije, se vendar sama ob sebi ponujajo vprašanja, ki spravljajo v dvome mogočnost naše tiskarske podjetnosti, dokaj visoko ocenjene, in zato vsega priporočila vredne, če v našem času ne more več zadovoljiti niti slovenskih ljubljanskih tvrdk. Na drugi strani nas morejo taki izdelki tem bolj prepričati o zajemljivi in energični podjetnosti naših najbližjih bratovskih sosedov, pred katero slovenska podjetnost nekako popušča. No — kakor vse kaže in po tej ugotovitvi za sedaj le v primeru tega koledarčka. —n.

## Način nemške obdavčitve

S 1. januarjem bodo uvedli v Vzhodni marki nemški davčni sestav za pobiranje pridobnine. Po poročilih nemških dnevnikov, po katerih posnemamo naslednje podatke, bo za vse davkoplačevalce v Vzhodni marki že v tem neka prednost, da bodo od sedaj naprej plačevali enotni davek namesto dozday veljavnih šestih ali sedmih posebnih avstrijskih davkov. Glavna razlika med avstrijsko in nemško obdavčitvijo pa je v tem, če se izvzame različno tarifiranje, da Nemčija mnogo bolj upošteva olajšave za družine z otroki, na drugi strani pa relativno mnogo bolj obtežuje samce in družine brez otrok. Uvedba nemškega davka bo zato v Vzhodni marki zelo različno vplivala, ker bodo nekateri obdavčeni bolj, drugi pa manj v primeru z dozdanjo avstrijsko obdavčitvijo. Nemški listi navajajo sledeče primere: pri mesečnem dohodku 500 mark se bo letna obdavčitev od dozdanjih 512 povisala na 942 mark; davkoplačevalec z enim otrokom bo moral mesto dosedanjih 592 plačati v bodoče 450 mark; toda davkoplačevalec z dvema otrokoma bo plačal namesto dosedanjih 576 le 512 mark, bo torej prihranil svojih 60 mark; če ima štiri otroke, se mu zniža obdavčitev od 275 na 106 mark; če pa ima šest otrok, mu ne bo treba plačati namesto dosedanjih 208 mark sploh nobene pridobnine. Po teh zgledih je sklepati, da se bo obdavčitev v bivši Avstriji bistveno izpremenila. Vprašanje, da-li bo novi davčni sestav v Avstriji prinesel državnim blagajni več oziroma manj, kakor dosedanjih različni davki, nemškim listom ne dela skrbi, ker se jim zdi mnogo važnejše zadovoljivo rešeno vprašanje, da se davki pobirajo po pravičnem in socialnem merilu. Poleg tega upajo, da bosta gospodarski polet in polna zaposlitev vseh moči tudi v Vzhodni marki poskrbela, da bo donos davkov v primeru z dozdanjimi vsotami vplačanih davkov mnogo narasel. Za koliko je optimizem v davčnem pogledu upravičen, o tem bo treba slišati sodbo iz ljudskih ust, ki bodo najbolj mogla presoditi pravično in socialno merilo novega načina obdavčitve v Vzhod-

ni marki, upoštevaje vse druge dajatve, ki jih je treba odšteti državni blagajni obenem s pridobnino.

## Fašizem in vera

Glede na trditev nekaterih, da gre v sedanjem verskem boju v celotnih državah zgolj za razravnajo med duhovniško potrebo po moči in med voljo avtoritarnih držav do moči, pravi švicarski dnevnik »National-Zeitung«, da je to mnenje izraz neke umske preproščine, češ:

To trditev ometuje že preprosto dejstvo, da so ravno politikujoči cerkveni krogi na evangeljski kakor na rimski strani bili že od vsega začetka pripravljani iskati sporazuma z državo. Severnonemški superintendente so bili tisti, ki so bili v začetku najbolj pripravljani za kompromis, in rimski konkordat, glede katerega se danes država ne drži nobenega nadležnega določila več, je kar najvnetejše zagovarjala politična duhovščina prejšnje centrumske stranke. Takrat je bilo slišati še od cerkvene strani obeh veroizpovedi nespametni razlog, da je nova država branik zoper boljševisko brezboštvo.

Kdor razume cerkveni boj kot tekmo sil, se rad včasih začudi, da se je vnel pri obeh veroizpovedih ravno ob plemenskem boju. Prav zgodovina nastanka tega boja dokazuje pristični verski značaj nasprotstva. Dejansko gre za razravnajo med duhovnim in surovo stvarnim pojmovanjem življenja, ki izključuje sleherni višje prizadevanje in ustvarjanje, in sicer z zahtevno, da prinaša poslednjo resnico. Plemenski nauk ne uči nič drugega kakor pristo »zveličalno dejstvo«, da namreč predstavljamo zaradi svoje »boljše« krvi same že nekaj višjega. S tem pa postavljamo v nevarnost ne samo vsako zahtevo po višji storitvi, ampak navsezadnje tudi npravstveno in versko odgovornost. Celo tako veselo nebesno poslanstvo, kakor božično izročilo, bi moralo dati preskusiti svoje oznanjevalce po njihovih prednikih.

## Mali zapiski

### Ustavljen list

Državno pravdnništvo v Splitu je ustavilo list »Jadranski dnevnik«, ker da je nepravilno poročal o volitvah.

### Kaj misli Amerika o svetovni stiski

Ameriški obzornik »Fortune« prireja rad ankete med svojimi bralci glede važnih političnih dogodkov. Te ankete so postale znamenite, ker so po navadi pravilno podajale javno mnenje državljanov Združenih držav. Sedaj ob vseameriškem zborovanju v Limi je spet priredil tak »referendum«. Uspeh je tako zanimiv, da ga navajamo v naslednjem:

1. Ameriško ljudstvo je za sodelovanje z drugimi državami, da se prepereči nadaljnji pritisk fašističnih držav.
2. Ameriško ljudstvo je za oboroženo obrambo Severne Amerike in Filipinov, ne pa tudi Južne Amerike.
3. Ameriško ljudstvo misli, da je bil monakovski mir zelo slab, da pa takrat ni bilo druge poti, da se ohrani mir.
4. Ameriško ljudstvo misli, da bi bile Združene države zapletene v vojno, če bi bila v septembru izbruhnila.
5. Ameriško ljudstvo misli, da pride v bližnjih letih do evropske vojne, in da se je bo Amerika udeležila.

### Casništvo in avtoritarnost

S 1. januarjem 1939 bo nehal izhajati »Berliner Tageblatt«, svoje dni poleg »Frankfurter Zeitung« najbolj znani nemški dnevnik. Na zunaj se bo njegov konec kril z združitvijo z »Deutsche Allgemeine Zeitung«. To je že deseti dnevnik, ki je prenehal samo v Berlinu po zmagi narodnega socializma — naravni posledek izenačevanja in vistsmerjevanja. Čemu tudi toliko listov, ko pa pišejo vsi eno.

Za nas imajo taki dogodki največ ta pomen, da pospešujejo širjenje listov iz demokratičnih držav, zlasti iz Švice, Francije in Anglije. Sicer se pa že doslej opaža majhna potreba po nemških listih. Po navadi se bralec nemških dnevnikov zadovolji z enim.

### Dvajsetletnica smrti Ivana Cankarja.

K našemu sestavku pod zgornjim naslovom v zadnji številki poročamo dodatno, da je ljubljanska radijska postaja počastila spomin dvajsetletnice Cankarjeve smrti s posebnim predavanjem prof. Franceta Vodnika in da so se tudi sicer vršile še nekatere slavitve, med katerimi je predvsem omeniti poklonitev pisateljev na Cankarjevem grobu. Namen sestavka pa ni bil, točno naštetiti vse spominske slovesnosti in tudi ne zahtevati bučnega slavlja, temveč ugotoviti splošno apatičnost občinstva v sedanjem času ob podobnih primerih. Da se je v tem primeru nujno ponudila kot pereča tudi zadeva s Cankarjevim likovnim spomenikom, je umevno. In to še posebno, če se upošteva vprašanje spomenikov naših velmož v Ljubljani sploh in vse javne in nejavne obravnave ob takih vprašanjih. Tudi vprašanje Cankarjevega spomenika je zadeva, kateri bi bilo želeči v danem času, če že ne dostojne rešitve, pa vsaj debate...

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.